

Doel

- Een beeld krijgen van de ontwikkeling van Natura 2000-gebieden, hun kwaliteit en de invloed van drukfactoren. Daarvoor worden jaarlijks veldbezoeken aan deze gebieden uitgevoerd. De veldbezoeken vormen een aanvulling op de reeds bestaande monitoringssystematiek. Ze dragen daarmee bij aan het inzicht in de staat van de Natura 2000-gebieden en de mate waarin de instandhoudingsdoelstellingen gehaald worden.
- Onvoorziene ontwikkelingen in de instandhoudingsdoelen tijdig signaleren, daarmee kan mede bepaald worden of bijsturing wenselijk is.
- Bij het veldbezoek 2025 in Fochtelooerveen is stilgestaan bij de habitattypen en/ of habitatrictlijnsoorten H7110A Actieve hoogvenen, H7120 Herstellende hoogvenen, H4030 Droge heiden. Ook is gesproken over (externe) factoren die daar invloed op (kunnen) hebben.
- Ter voorbereiding op het veldbezoek hebben voortouwnemer en terreinbeheerder aandachtspunten gekozen en gezamenlijk besproken. Deze zijn verwerkt in het verslag.

Bijlagen

- bijlage 1: Kaart met de bezochte locaties tijdens het veldbezoek.
- bijlage 2: Synthesetabel concept-NDA met inschatting van de huidige ontwikkeling

Algemeen

In opdracht van provincie Drenthe worden alle Natura 2000-gebieden in Drenthe jaarlijks bezocht. Zo kan een actueel beeld gevormd worden van de ontwikkelingen en aandachtspunten binnen de gebieden.

Tijdens dit veldbezoek zijn de N2000-doelen op de eigendommen van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer besproken en zijn enkele locaties in het N2000-gebied bezocht. Daarbij zijn een aantal ontwikkelingen besproken welke hieronder worden toegelicht.

BEVINDINGEN

Instandhoudingsdoelen

H4030 Droge heiden

De droge heiden (H4030) kennen in het Fochtelooerveen een negatieve trend in de kwaliteit van het habitatype. In de droge heide is vergrassing met pijpenstrootje toegenomen. De heide is in de afgelopen tien jaar eentonig geworden. Vermoed wordt dat deze achtergang veroorzaakt wordt door verzuring. Stichting Bargerveen gaat in opdracht van Natuurmonumenten onderzoeken wat de daadwerkelijke oorzaak is.

H7120 Herstellende hoogvenen

Het herstellende hoogveen (H7120) met vegetaties van matige kwaliteit moet zich conform profieldocument binnen dertig jaar op z'n minst ontwikkelen tot herstellend hoogveen met vegetaties van goede kwaliteit. De voorwaarde hiervoor is wel dat het om vegetaties op vliet- en/of vlierveengronden gaat. Het Fochtelooerveen voldoet vrijwel geheel aan deze criteria.

De freatische grondwaterstand is verhoogd bij locatie 2 en staat boven maaiveld, waardoor pijpenstrootje aanvankelijk verdronk. Inmiddels is pijpenstrootje weer terug gekomen, mogelijk als gevolg van veranderde hydrologische omstandigheden of stikstofdepositie.

Broedvogels en Niet-broedvogels

Het Fochtelooerveen valt ook onder de Vogelrichtlijn. Daardoor maken ganzenrustgebieden deel uit van de instandhoudingsdoelen. Maar wel met dien verstande dat er ook voldoende foerageergebied (in de omgeving) aanwezig moet zijn.

Tijdens het veldbezoek is er onduidelijkheid over de vigerende vergunning met betrekking tot afschot van ganzen. De vergunning is verleend op basis van het Faunabeheerplan Gans ([deelplan Ganzen](#)). Hierin staat nadrukkelijk dat de 250 meter gehandhaafd wordt. Dit geldt ook voor het Ganzenakkoord. Daarnaast is de provincie Drenthe aanvullend foerageergebied aan het onderzoeken.

In het Fochteloërveen is het goed gelukt om slaappleatsen in de randzones te creëren. Hierdoor is guanotrofie ook geen item meer. De foerageermogelijkheden staan wel onder druk door verandering in teelten.

Paapje

De voorziene afname bij hoogveenherstel lijkt nu toch echt te gaan plaatsvinden. En we zien geen broedparen buiten het hoogveen. Kennisvraag hoe kunnen we leefgebied creëren buiten de hoogveenkernen?

Beheer

Staatsbosbeheer werkt aan heidecorridors langs vaarten en andere routes, conform het N2000-beheerplan. Kleinschalig maaibeheer wordt uitgevoerd met een cyclomaaiër of bobcat, zodat maaisel kan worden afgevoerd. Dit zijn dure en tijdrovende maatregelen.

Natuurmonumenten werkt aan het vergroten van de structuurvariatie op de droge heide door kleinschalig te maaien en af te voeren. Daarnaast is gechopperd in visgraat model in het Grote veen. Schapenbegrazing is een aandachtspunt doordat de kosten hiervan zijn toegenomen sinds de komst van de wolf.

Op de droge heide wordt drukbegrazing toegepast. Er zijn beperkte mogelijkheden voor geschepende begrazing. De wens bestaat bij NM voor een landschapsboerderij met een professionele herder, een vaste schaapskooi en enkele wolfbestendige nachtvakken zodat direct vanuit het gebied begrazing kan plaatsvinden en de dieren een (voor de wolf) veilige overnachtingsmogelijkheid hebben. In de randgebieden zoals Esmeergebied is een basisbeheer gewenst. Het is de bedoeling dit basisproces op te starten met grote grazers van de soorten Exmoor pony, nader te bepalen rund en de wisent. Door met sociale kuddes te werken is de verwachting dat dit wolfbestendig is. De financiering van deze maatregel is nog niet geregeld en de SNL dekt dit niet. De verwachting is dat de schapenbegrazing kan worden afgeschaald in de gebieden met de grote grazers en dat de schapenbegrazing effectiever gaat werken in combinatie met grote grazers.

Verbraming van de heide en randen herstellend hoogveen neemt toe, maar in deze braamstruwelen komen ook boomkijkers voor, waardoor braambestrijding zorgvuldigheid vraagt in de vorm van voldoende biotoopbehoud en werken in de juiste periode. Voor ingrepen in deze gebieden is een ontheffing voor boomkijkers verplicht, aangezien dit een beschermde soort is.

Vrijwilligers spelen een belangrijke rol in het kleinschalige beheer, zoals het handmatig verwijderen van opslag. Dit zijn te kostbare werkzaamheden om door betaalde krachten uit te laten voeren.

Herstelmaatregelen

De buitenkade van het Fochteloërveen aan de noordzijde is als één van de eerste aangelegd, vanaf Bankenbosch richting Bonghaar. Dit is tevens een aanrijroute voor de meer centrale werkzaamheden. In de nieuwe kades is opvallend veel bijenactiviteit waargenomen. De kades zijn aan de veenzijde afgedekt met leem, als barrière tegen wegsijpelen van water. De kades fungeren daarnaast als ecologische corridors die verschillende compartimenten verbinden.

Voor de afdekking van de kades is gebruikgemaakt van maaisel en plagsel afkomstig uit onder meer het Steenbergerveld, Bonghaar en het Drents-Friese Wold. Op deze manier kan vlot een stukje vegetatieontwikkeling op gang komen, passend bij het schrale zand van de kade en om te voorkomen dat minder gewenste plantensoorten zich vestigen. Bij Kolonieveld en Blankenbosch zijn alle kades op deze manier al behandeld.

Na de langzamere start gaat het kadeherstel op dit moment vrij snel, waarbij ongeveer 250 meter kade per week wordt aangebracht. Deze werkzaamheden vallen onder SPUK-1 en LIFE. Tijdens de kadewerkzaamheden worden aanwezige trosbosbessen uitgegraven en begraven onder de nieuwe kade. Bij te veel materiaal wordt dit afgevoerd naar open water. Het proces rondom verwijderen van trosbosbes vraagt intensieve nazorg, waarbij vrijwilligers betrokken zijn.

Voor herstel van de hoogveenvegetatie worden maaien, spitten en het transplanteren van veenmos toegepast.

Verder wordt gewerkt aan een heidecorridor langs het zandpad, die fungeert als verbindingsroute voor soorten. Kleinschalig maaien en het verwijderen van opslag zijn daarbij essentieel.

Exoten

Trosbosbes (en berk) vormen een groeiend probleem in zowel droge heide als herstellend hoogveen. De kosten voor verwijdering zijn hoog. De beheerder geeft nu al aan dat dit alleen voor beheer is, het is niet genoeg is voor een structurele oplossing. In tegenstelling tot eerdere aannames blijkt trosbosbes goed te kiemen in hoogveenbulten. Op dit moment wordt de soort handmatig afgezet, maar dit is geen structurele oplossing. Een echte oplossing kan mogelijk gecombineerd worden met TLDG, waarbij zowel op de gronden van NM als SBB trosbosbes vlaksgewijs volledig moet worden bespreiden. OMB Fochteloërveen kan ingezet worden voor begeleiding van onderzoek en opstellen herstelplan.

De verspreiding van de trosbosbes wordt mede veroorzaakt door aanwezigheid van telers in de omgeving van het Fochteloërveen en vogels die de zaden eten en uitpoepen in het hoogveengebied. De beheerders stellen voor een bufferzone rondom het gebied in te stellen, waar cranberry- en bosbessenteelt verboden is. Eerder werd aangegeven dat telers gebruik konden gaan maken van steriele planten, maar n.a.v. stageonderzoek bij NM blijken steriele planten helemaal niet te bestaan.

Overig

Het formaat van de reptielenpopulaties worden gebruikt als gidssoort om overbegrazing te monitoren. Te hoge graasdruk leidt tot afname van de reptielenpopulatie en dit moet voorkomen worden.

In 2026 en 2027 staat een reptielenkartering gepland welke gefinancierd wordt beide provincies en LIFE.

Het herstelproces van het Fochteloërveen vraagt tijd en daarmee ook langdurige monitoring van de vegetatieontwikkeling, hydrologie en de effectiviteit van de corridors. Hiermee kan de ontwikkeling richting actief hoogveen nauwkeurig gevolgd worden.

Provincie Drenthe is trekker van de vegetatiekartering die staat gepland voor 2026-2028.

Conclusie

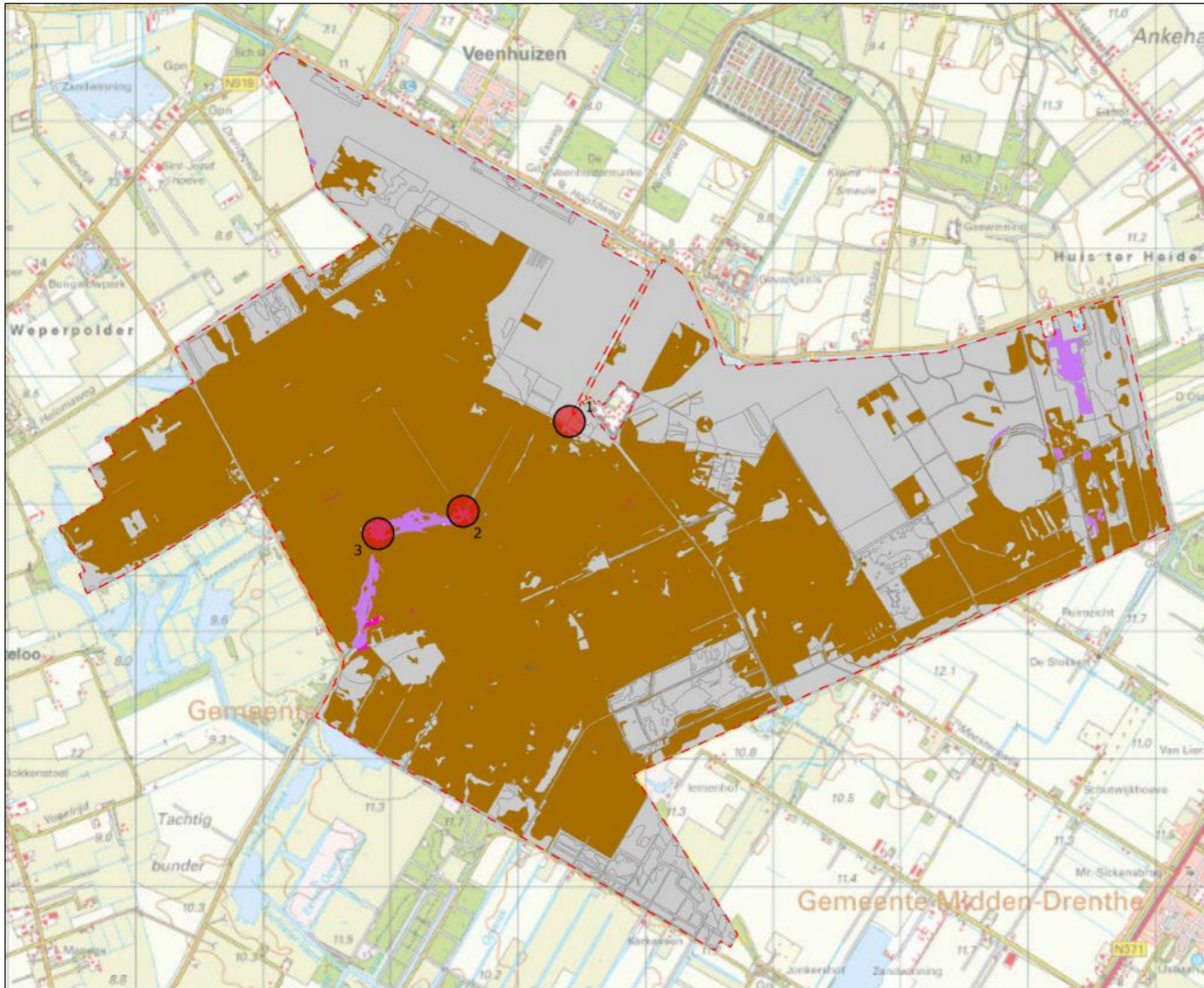
De bevindingen leiden tot het beeld dat:

- Kadeherstel cruciaal is voor het verbeteren van de hydrologie van het huidig aanwezige hoogveensysteem (H7110A, H7120).
- Droge heiden (H4030) vertonen eentonigheid en vergrassing met pijpenstrootje; kleinschalig maaibeheer en begrazing zijn nodig voor herstel. Onderzoek i.r.t. verzuring moet verdere herstelmaatregelen uitwijzen.
- Begrazing met Exmoorpaarden, schapen en runderen is essentieel voor behoud van open structuur en het leefgebied van Vogelrichtlijnsoorten zoals paapje (*Philomachus pugnax*) en roodborsttapuit
- Trosbosbes en berk verspreiden zich makkelijk en vereisen intensieve en structurele bestrijding.
- Beschermde soorten zoals boomkickers vereisen zorgvuldige uitvoering van beheer en herstel, inclusief ontheffingen waar nodig.

Accordering verslag

Dit verslag is met instemming van alle aanwezigen bij het veldbezoek en de provinciale co-lezer vastgelegd

Bijlage 1: Habitattypenkaart (T1) met de bezochte locaties (rode stippen)

Bijlage 2: Synthesetabel concept-NDA met inschatting van de huidige ontwikkeling

Fochteloerveen: NDA samenvattende tabel

Kleurcodegebruik:

- groen: vegetatieontwikkeling is in lijn met instandhoudingsdoelstellingen;
- oranje: op basis van vegetatieontwikkeling blijkt behoud geborgd maar gewenste verbetering blijft uit;
- rood: verslechtering vastgesteld. De aanwezigheid van een restopgave wil zeggen dat de maatregelen het knelpunt niet hebben opgelost tot het punt dat er uit de vegetatiekarteringen (of andere monitoringsstromen) volgt dat de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden behaald.

Invalmogelijkheden:

- trend gelijk aan NDA
- trend positiever dan NDA
- trend negatiever dan NDA

Habitattypen

Habitattypen	Instandhoudingsdoelstelling		Trend oppervlakte	Trend kwaliteit	Omgevingscondities /drukfactoren	Restopgave met vastgesteld maatregelenpakket?	Veldbezoek 2025 Verandering t.o.v. NDA
	Oppervlakte	Kwaliteit					
Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	=	=	Niet vast te stellen	Stabiel		Ja	Gelijk NDA
Vochtige heide	>	=	Positief	Positief		Nee	Inschatting: negatiever dan NDA door toename pijpenstrootje
Droge heide	=	=	Positief	Negatief	Vermesting/ verzuring door stikstofneerslag, vernatting elders in het gebied	Ja	Inschatting gelijk aan NDA
Actieve hoogvenen	>	>	Niet vast te stellen	Niet vast te stellen	Instabiele grondwaterstanden, vermisting en verzuring door stikstofdepositie, exoten als trosbosbes en cranberry.	Ja	Inschatting: Positiever dan NDA door kadeherstel en natte zomer 2024

Herstellend hoogveen	=(<)	>	Niet vast te stellen	Negatief	Instabiele grondwaterstanden, vermisting en verzuring door stikstofdepositie, exoten als trosbosbes en cranberry.	Ja	Inschatting Positiever dan NDA door kadeherstel en natte zomer 2024
----------------------	------	---	----------------------	----------	---	----	---

Broedvogels

Broedvogel	Code	Doelen voor omvang en kwaliteit leefgebied	Doel voor aantal broedparen	Instandhoudingsdoel binnen bereik?	Knelpunt	Oordeel	Veldbezoek 2025 Verandering t.o.v. NDA
Geoorde fuut	A008	=,=	95	Nee	Geen vliegvlugge jongen, leefgebied wel op orde	Nee	Gelijk NDA
Porseleinhoen	A119	=,=,	15	Nee	Omvorming naar hoogveen zorgt voor afname leefgebied	Nee	Gelijk NDA
Paapje	A275	>,>	30	Ja	Geen knelpunten	Ja	Negatiever dan NDA In het Grote veen een afname van 36 territoria in 2023 naar 19 in 2025. Het Grote Veen is veranderd door kadeherstel. Het paapje trekt zich zoals verwacht terug naar de drogere delen van het hoogveen. Instandhoudingsdoelstelling komt in gevaar. Zie grafiek in mail van BMP telling van ongeveer een 1/3 deel van het Fochteloërveen.
Roodborsttapuit	A276	=,=	90	ja	Geen knelpunten	Ja	Gelijk NDA

Niet-broedvogels

Niet-broedvogels	Code	Doelen voor omvang en kwaliteit leefgebied	Doel voor aantal max./gem.	Instandhoudingsdoel binnen bereik?	Knelpunt	Oordeel	Veldbezoek 2025 Verandering t.o.v. NDA
Kleine zwaan	A037	=, =	max. 90	Nee	Individen niet aanwezig, leefgebied op orde, drukfactor verstoring; verschuiving trekroute	Ja, mits	Gelijk NDA
Wilde zwaan	A038	=, =	max. 100	Nee	Individen niet aanwezig, leefgebied op orde, drukfactor verstoring	Ja, mits	Gelijk NDA Steeds meer sierteelt in foerageergebied
Kolgans	A041	=, =	max. 2300	Ja	Leefgebied op orde	Ja	Gelijk NDA
Wintertaling	A052	=, =	gem. 600	Ja	Leefgebied op orde	Ja	Onbekend
Slobeend	A056	=, =	gem. 40	Ja	Leefgebied op orde	Ja	Onbekend
Toendrarietgans	A702	=, =	max.11.100	Ja	Draagkracht foerageergebied onzeker, verstoring	Ja	Negatiever dan NDA Zoals aangegeven de aantallen lopen terug en zitten al een paar jaar onder de instandhoudingsdoelstelling. Als de telling in januari ook

						<p>onder de 11.100 exemplaren zit, halen we de instandhoudingsdoelstelling al 3 jaar niet meer. Zie grafiek van slaapplaatstellingen van SOVON in mail. Oorzaak afname foerageergebied door sierteelt en verstoringen. Wens voor aanwijzen ganzenfoerageergebieden en openstelling in ANLB voedselakkers voor ganzen en kraanvogels.</p>
--	--	--	--	--	--	--

Habitatrichtlijnsoorten

Habitatrichtlijnsoort	Code	Doelen voor populatie omvang en kwaliteit leefgebied	Instandhoudingsdoel binnen bereik?	Knelpunt	Oordeel	Veldbezoek 2025 Verandering t.o.v. NDA
Gevlekte witsnuitlibel	H1042	=, =, =	Ja	Fluctuerende aantallen. Trend nog onzeker	Ja	Positiever dan NDA Uitbreidingen leefgebied en aantallen geconstateerd (op basis van veldbezoeken) in ingerichte en vernatte delen zoals randzooen Grote veen.